

การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหาดบึงเกลือ

Development of Ecotourism Management of Bungklue

จิรัชยา บุญไทร¹

คุณ โทษณ์²

บทคัดย่อ

การศึกษากการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาหาดบึงเกลืออำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตตำบลบึงเกลือและเพื่อศึกษาหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตตำบลบึงเกลือ โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 15 ราย

ผลการศึกษา พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหาดบึงเกลือคือ การขาดแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน โครงสร้างพื้นฐานงบประมาณในการสนับสนุนการท่องเที่ยวไม่เพียงพอ และขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น จากการศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลบึงเกลือ พบว่าจุดเด่นของตำบลบึงเกลือคือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ส่วนจุดอ่อนอยู่ที่โครงสร้างพื้นฐานไม่เพียงพอต่อการอำนวยความสะดวกของนักท่องเที่ยว ส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่จะมาท่องเที่ยวที่ตำบลบึงเกลือ ด้านโอกาสของตำบลบึงเกลือ คือจังหวัดร้อยเอ็ดมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยประกาศให้ปี2552-2556 เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวร้อยเอ็ด

แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหาดบึงเกลือคือการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนซึ่งประกอบด้วยกลยุทธ์ต่างๆ ดังนี้ คือ 1) สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย 3) ระดมทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวและ 4) ปลุกจิตสำนึกแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ และผู้ประกอบการในตำบลบึงเกลือให้มีการศึกษาเรียนรู้ด้านประเพณีวัฒนธรรมและนิเวศวิทยาของหาดบึงเกลือ

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² รองศาสตราจารย์; อาจารย์ประจำวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Abstract

The objective of this research was to study development of ecotourism management through a case study of Tambon Had Bungkleua in Selaphum District of Roi Et Province. The study aimed to review the potential for ecotourism in the Tambon and propose guidelines for improving ecotourism in the locality. Data were collected by in-depth interviews and focus group discussions with 15 key informants.

This study found that the problems in development of ecotourism in this Tambon included the lack of a strategic plan of support for the community, infrastructure and budget limitations to support ecotourism, and lack of local participation of the population. A key attribute of the Tambon included the variety of tourist destinations in the Tambon. A weakness was the inadequate infrastructure to provide enough conveniences for the tourists. There is an opportunity for improvement through support by the Roi Et provincial policy to promote ecotourism by announcing the years 2009-13 as Roi Et tourism promotion years.

Guidelines for improving the capacity of the Tambon for ecotourism include: (1) Creation of a network for ecotourism; (2) Improvement of the infrastructure so that the target tourists are satisfied; (3) Mobilization of internal and external community resources to support ecotourism; and (4) Creation of a mindset among the new generation to contribute to the community welfare and preservation of the local customs and cultural to enhance ecotourism in the area.

คำสำคัญ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

Keyword: Development of Ecotourism Management

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้รับการส่งเสริมอย่างมากในประเทศไทย เพราะเป็นทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยว ที่มีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยทั่วไปการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาชื่นชมสภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมธรรมชาติของมนุษย์มาแต่โบราณ เนื่องจากสัญชาตญาณของมนุษย์มีความอยาก

เห็นสิ่งแปลกใหม่จึงมีความพึงพอใจที่จะเดินทางท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงไม่ใช่การท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มุ่งเสนอขายสินค้าหรือบริการทางการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างเดียว แต่มุ่งประสานผลประโยชน์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอีกด้วย ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้การท่องเที่ยวพัฒนาไปอย่างมีประสิทธิภาพกล่าวคือสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว สามารถนำรายได้สู่ประเทศและสร้างความพอใจให้แก่ประชาชน แก่เจ้าของท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมและสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดให้คงอยู่ตลอดไป (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แห่งประเทศไทย, 2540)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภูมิภาคที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายกระจายอยู่ทั่วภูมิภาค ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน โบราณวัตถุที่เก่าแก่และสร้างขึ้นใหม่ เช่น พระมหาเจดีย์ชัยมงคล วัฒนาศำทัญ เป็นต้น ผู้คนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีการสืบทอดประเพณีทางวัฒนธรรมที่ดึงดูด แม้จะประกอบด้วยชนหลายเผ่า เช่น เขมร ลาว ย้อ ภูไท กะชี รวมทั้งไทยโคราช ซึ่งแต่ละเผ่าย่อมมีความแตกต่างกัน แต่วิถีชีวิตความเป็นอยู่ยึดมั่นในจารีตประเพณีวัฒนธรรมที่ดึงดูดซึ่งเรียกว่า สัตตบิณฑิมา คลองสิบสี่ สอนให้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ร่วมกิจกรรมสังคมและงานบุญกุศลเป็นประจำทำให้การใช้ชีวิตร่วมกันมีความสุขตลอดมา รวมทั้งมีงานศิลปะที่โดดเด่นมากมายเช่น ผ้าไหม หลากหลายผ้าฝ้ายทอมือเครื่องใช้ เครื่องจักรสานตลอดจนเครื่องปั้นดินเผาที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง อีกทั้งมีแหล่งแอ่งน้ำขนาดใหญ่ และแม่น้ำไหลผ่านหลายสาย จากสถิติของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวภาคภูมินี้มีจำนวนมาก เนื่องจากความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ถ้ำค้างคาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดขอนแก่น ภูกระดึง จังหวัดเลย หุบผาคดโกง จังหวัดชัยภูมิและแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ อีกมากมาย

จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ทั้งในด้านประเพณี วัฒนธรรม เช่น งานบุญผะเหวด บุญบั้งไฟ วัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับข้าว การทำนาเกลือ การทอผ้าไหม หุ่นกลาร้องไห้ ปรากฏพระโกนา ปรากฏกาสิงห์ เป็นต้น แหล่ง

ท่องเที่ยวทางนิเวศ ที่สำคัญคือ หาดบึงเกลือ ที่ได้ขึ้นชื่อว่าเป็นทะเลอีสาน เป็นต้น ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศเดินทางมาเยือนร้อยเอ็ดเพิ่มขึ้นอย่างมาก

ดังนั้นจังหวัดร้อยเอ็ดจึงได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในอำเภอเสลภูมิ ซึ่งเป็นอำเภอหนึ่งที่ทางจังหวัดร้อยเอ็ดกำหนดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดร้อยเอ็ดจากวิสัยทัศน์ “มุ่งเป็นแหล่งผลิตและจำหน่ายข้าวหอมมะลิชั้นดีสู่ตลาดโลก ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวและพัฒนาคุณภาพฝีมือแรงงานเพื่อสร้างรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน” ด้วยเหตุผลดังกล่าวเหล่านี้ ล้วนเป็นเหตุจูงใจให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาถึงการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหาดบึงเกลือ ตำบลบึงเกลือ ซึ่งถือว่าเป็นตำบลที่มีความโดดเด่นในด้านแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวในประเทศให้มากขึ้น

วิธีการศึกษา

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น เป็นการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารทางวิชาการ และบทความทางวารสารต่างๆ ที่เป็นหลักแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. การศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัญหาในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวของหาดบึงเกลือ รวมทั้งศึกษาหารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้นผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญของกลุ่มหรือบุคคล ในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวในเขตตำบลบึงเกลือเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 15 คน ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ กลุ่มที่ 3 เจ้าหน้าที่รัฐ กลุ่มที่ 4 นักท่องเที่ยวกลุ่มที่ 5 ตัวแทนภาคเอกชน

การศึกษาความพร้อมของชุมชน

ในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหาดบึงเกลือในเขตตำบลบึงเกลือ พบว่าเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพและความพร้อมของชุมชนที่หลากหลาย ดังนี้

ด้านธรรมชาติ พื้นที่ตำบลบึงเกลือจัดว่าเป็นพื้นที่ที่มีสภาพธรรมชาติที่น่าสนใจศึกษาหลายด้าน ได้แก่ การเป็นแหล่งน้ำที่กว้างใหญ่ พื้นที่กว่า 7,500 ไร่ เป็นแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่มีปลาหลากหลาย มีทั้งนกเป็ดน้ำที่มากินปลา เนื่องจากเป็นแหล่งน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์เกิดการหมุนเวียนในระบบนิเวศ ถือได้ว่าเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในตำบลบึงเกลือมาตั้งแต่สมัยก่อนที่ใช้เป็นพื้นที่ทำมาหากิน จับปลาขาย ทำนาปรังและยังก่อให้เกิดประเพณีวัฒนธรรมสำคัญ เช่น งานประเพณีแข่งเรือยาวที่บึงเกลือทุกปี

ด้านกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม พื้นที่ตำบลบึงเกลือมีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมทางด้านสังคมวัฒนธรรมมีรายละเอียดดังนี้ กลุ่มแม่บ้านทอเสื่อกกเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรซื้อกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ่อแกพัฒนา มีวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่ออนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการผลิตเสื่อกกพื้นบ้าน เพื่อเป็นการเพิ่มพูนรายได้เสริมของกลุ่มจากการขายเสื่อกกการรวบรวมสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อความเข้มแข็งของกลุ่ม กลุ่มเกษตรกรทำนาปรังมีวัตถุประสงค์เพื่อจะมีตัวแทนประสานงานกับเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล วางแผนทั้งการใช้ดินและน้ำจากหาดบึงเกลือให้เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์และปริมาณน้ำในแต่ละฤดูกาล วางแผนการส่งน้ำในแต่ละรอบซึ่งจะพิจารณาจากปริมาณน้ำต้นทุนเป็นหลัก กำหนดวันเวลา เปิด ปิดประตูน้ำ จัดระบบพื้นที่รับน้ำให้มีการกระจายอย่างทั่วถึง ช่วยกันควบคุมดูแลให้การใช้น้ำของสมาชิกส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด กลุ่มกองทุนหมู่บ้านโนนสวรรค์ มีวัตถุประสงค์ให้กู้ยืมเพื่อไปประกอบกิจการของสมาชิกแต่ละคนเช่นนำไปซื้ออุปกรณ์ในการทอผ้า ทอเสื่อ และจักสาน กลุ่มกองทุนปุย บ้านบ่อแก มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดซื้อปุ๋ยมาให้สมาชิกในกลุ่มยืมเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรไม่ว่าจะเป็นการทำนาปรัง นาปี การปลูกพริก และผลกำไรก็จะเป็นทุนสะสมในกลุ่มต่อไป กลุ่มธนาคารหมู่บ้านนางเลา มีวัตถุประสงค์ให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อไปประกอบอาชีพเสริม เช่น ทอเสื่อกก หรือกู้ยืมเมื่อฉุกเฉินกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตสินค้า OTOP โดยมีการจดตราหยัห่อชัดเจน โดยจะนำผลิตภัณฑ์มาแสดงที่ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP ที่องค์การบริหารส่วนตำบลบึงเกลือจัดไว้ให้ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลบึงเกลือ

ทางด้านวัฒนธรรมประเพณี ชาวตำบลบึงเกลือมีภาษาไทขลาเป็นภาษาถิ่น และยึดขนบธรรมเนียมประเพณีตาม ฮีต 12 คลอง 14 คือการทำบุญในรอบ 12 เดือน เหมือนกับชาวอีสานทั่วไป เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของชุมชนอย่างแน่นแฟ้นและต่อเนื่องกันมาตลอด ส่วนใหญ่งานที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากจังหวัดและองค์การบริหารส่วนตำบล โดยเฉพาะช่วงสงกรานต์ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ประชาชนได้มาท่องเที่ยวจำนวนมากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดร้อยเอ็ด จึงได้ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลบึงเกลือ จัดงานประเพณีสงกรานต์ และเทศกาลชิมฟรี อาหารสะอาด รสชาติดีที่บึงเกลือในวันที่ 14 เมษายนจัดแข่งขันเรือพายมหาสนุก แข่งขันพายเรือคายัก แข่งขันกีฬาบอลเลย์บอลชายหาด พร้อมขบวนแห่นางสงกรานต์ แต่ละหมู่บ้านที่จัดประกวดกัน และร่วมสงฆ์น้ำพระมิ่งขวัญบึงเกลือวันที่ 15 เมษายน เป็นพิธีเปิดงานประเพณีสงกรานต์เดือนพฤษภาคมของทุกปี เป็นการจัดเชิงบุญบั้งไฟเพื่อขอฝน ขบวนการละเล่นของท้องถิ่นและงานลอยกระทงในเดือน 12 เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของชุมชนชาวตำบลบึงเกลือมีการพัฒนารูปแบบ เพื่อสร้างความรักความสามัคคีสามัคคีของคนในชุมชนไว้ได้เป็นอย่างดี ประกอบกับจังหวัดร้อยเอ็ดมียุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวหาดบึงเกลือ โดยการสนับสนุนงานประเพณีต่างๆ ข้างต้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นศักยภาพของชุมชน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบึงเกลือประสานงานพัฒนาการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเพื่อที่จะทำให้หาดบึงเกลือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของจังหวัดร้อยเอ็ด

การกำหนดกลยุทธ์แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบึงเกลือ โดยการวิเคราะห์ SWOT

จุดแข็ง (S)

จุดแข็ง มีดังนี้ 1) มีแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้จำนวนมาก ทั้งในด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม 2) เป็นพื้นที่ที่มีเรื่องราววัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ 3) มีความสะดวกในการเดินทางเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านในการกลุ่มอินโดจีน (สะพานมิตรภาพ ไทย-ลาว 2 แห่ง) 4) มีค่าครองชีพที่ไม่สูง 5) เป็นแหล่งศึกษาด้านกลุ่มอาชีพที่หลากหลาย

จุดอ่อน (W)

จุดอ่อนมีดังนี้ 1) ขาดบริการสาธารณะที่เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2) ขาดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง 3) เส้นทางเข้าถึงใกล้เคียง 4) ขาดป้ายบอกทางที่มีความโดดเด่น 5) โครงสร้างพื้นฐานไม่เพียงพอต่อการอำนวยความสะดวกของนักท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว 6) ผู้ดูแลศูนย์จำหน่ายสินค้าไม่เพียงพอ

โอกาส (O)

โอกาส มีดังนี้ 1) จังหวัดได้ประกาศเป็นพื้นที่พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นต้นแบบของชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน 2) ความมีอัธยาศัยไมตรีของคนไทย 3) การพัฒนาที่พักและบริการท่องเที่ยวอย่างมีสไตล์ตามกระแส 4) การเติบโตของกลุ่มเป้าหมายใหม่ที่ศักยภาพสูง เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ ชนชั้นกลาง นักธุรกิจ

อุปสรรค (T)

อุปสรรค มีดังนี้ 1) เจตคติของประชาชนในพื้นที่โดยเฉพาะผู้ประกอบการของท้องถิ่นขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชาดบึงเกลือ พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ยังเป็นลักษณะของการพักผ่อนมากกว่าการเรียนรู้ 2) แนวโน้มการเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน 3) แนวโน้มการชะลอตัวของเศรษฐกิจ และ 4) การแข่งขันด้านการตลาดสูงทั้งภายในและภายนอกประเทศ

จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคดังกล่าวข้างต้น สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในข้อมูลแต่ละคู่ ทำให้เกิดกลยุทธ์ในการพัฒนาของตำบลบึงเกลือ 4 ประการดังนี้คือ

กลยุทธ์ SO

กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยว ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญ คือ

1. จัดให้เกิดความสมดุลระหว่างความสามารถในการรองรับของพื้นที่ กับปริมาณนักท่องเที่ยว เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นทรัพยากรที่มีความอ่อนไหว อาจได้รับผลกระทบได้ง่าย หากมีนักท่องเที่ยวมากเกินไป
2. มุ่งส่งเสริมให้พัฒนาเป็นตลาดที่มีคุณภาพไม่ใช่พยายามเพิ่มปริมาณของนักท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว

3. ให้มีการจัดบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ โดยให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวให้อยู่ในกรอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กลยุทธ์ WO

1. กลยุทธ์ด้านการศึกษาและสื่อความหมายธรรมชาติ ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญคือ

1.1. เป็นสื่อกลางทางการศึกษาและการเรียนรู้ด้านระบบนิเวศของนักท่องเที่ยว เพื่อที่จะสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1.2. มีการให้ข้อมูลก่อนการท่องเที่ยว การศึกษาระหว่างการท่องเที่ยว รวมทั้งการให้การศึกษาเพิ่มเติมในภายหลังด้วย

1.3. ให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง และได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การสื่อความหมายธรรมชาติ การฝึกอบรม การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง ทัศนศึกษา การเล่นเกม บทบาทสมมติ การอภิปราย

2. กลยุทธ์ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญคือ

2.1. การสงวนรักษา ฟื้นฟู ควบคุมดูแลทรัพยากรในระบบนิเวศให้คงสภาพไว้เพื่อสามารถนำมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้นานที่สุดหรือตลอดไป

2.2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวจำเป็นต้องได้รับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วยโดยป้องกันและลดสาเหตุที่อาจทำให้เกิดปัญหามลพิษ

2.3. เจ้าของพื้นที่และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ได้แก่ ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว สถาบันต่างๆ ในสังคม องค์กรประชาชน และประชาชนในท้องถิ่น ต้องร่วมมือกันในการอนุรักษ์รักษาสภาพไม่ทำลายหรือสร้างความเสียหายแก่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

กลยุทธ์ ST

กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการลงทุน มีวิธีการที่สำคัญคือ รัฐบาลกลางและหน่วยงานของรัฐจะต้องมีส่วนสนับสนุนอย่างแข็งขัน ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการ โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นมากขึ้น

กลยุทธ์ WT

กลยุทธ์ด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว มีวิธีการที่สำคัญ คือ มีความเข้มงวดในการรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและทางสังคม โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการการท่องเที่ยวนั้น จะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมและมีความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมได้แก่ เส้นทางการคมนาคมเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว เส้นทางศึกษาธรรมชาติ การบริการที่พัก การบริการอาหารและเครื่องดื่ม

จากการวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ตำบลบึงเกลือ สามารถนำมากำหนดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมด้านการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวหาดบึงเกลือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมได้แก่ ผู้ประกอบการนักท่องเที่ยว สถาบันต่างๆ ในท้องถิ่นและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมประกอบด้วย 4 แนวทางการพัฒนา คือ

แนวทางที่ 1: การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 3 กิจกรรม ได้แก่

1. การประชาสัมพันธ์ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบึงเกลือจะต้องมีการจัดพิมพ์สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ตำบลบึงเกลือ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ รวมไปถึงการจัดทัศนศึกษาให้ผู้ประกอบการร้านค้าไปทัศนศึกษางานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอื่นๆ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบึงเกลือเป็นผู้รับผิดชอบ

2. การจัดเวทีประชาคมเพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวตำบลบึงเกลือโดยมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นประธานกรรมการ และมีการมาจากการทุกภาคส่วนเช่น ตัวแทนผู้ประกอบการร้านค้า ผู้นำการท่องเที่ยว วัฒนธรรมอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการในตำบลและมีผู้เชี่ยวชาญระดับจังหวัดเป็นที่ปรึกษา โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบึงเกลือเป็นผู้รับผิดชอบ

3. โครงการฝึกอบรมหลักสูตรการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับ อบต. โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบึงเกลือ และท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นผู้รับผิดชอบ

แนวทางที่ 2: การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว มี 7 กิจกรรม โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบึงเกลือ และท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดร้อยเอ็ดและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเป็นผู้รับผิดชอบได้แก่ 1. โครงการก่อสร้างถนนลาดยางเพื่อเชื่อมต่อเส้นทางทุกเส้นทางพร้อมมีสัญลักษณ์และป้ายบอกทางที่ชัดเจน 2. โครงการก่อสร้างห้องประชุม สัมมนา 3. โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ชายหาดเพื่อชมหาดบึงเกลือ 4. โครงการจัดทำหาดทรายเทียม 5. โครงการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ โดยการทำสถานทีอนุบาลสัตว์น้ำและติดตั้งอุปกรณ์บำบัดน้ำเสีย 6. โครงการก่อสร้างแพอาหาร 7. โครงการพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้งและศูนย์รวมกิจกรรมทางน้ำ

แนวทางที่ 3: การระดมทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว มี 3 กิจกรรมได้แก่ 1. โครงการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวง ทบวง กรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ประสาน 2. โครงการโฆษณาผ่านสื่อทุกแขนงโดยการประสานผ่านสื่อต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่ตำบลบึงเกลือจัดขึ้น 3. โครงการส่งเสริมและจำหน่ายสินค้า OTOP ผู้ธุรกิจการท่องเที่ยวโดยประสานความร่วมมือกับพัฒนาชุมชน

แนวทางที่ 4: การปลูกจิตสำนึกแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ และผู้ประกอบการร้านอาหารในตำบลบึงเกลือและนักท่องเที่ยวมี 2 กิจกรรม ได้แก่ 1. โครงการทัศนศึกษาผู้ประกอบการร้านค้าและเยาวชนตำบลบึงเกลือที่โรงเรียนบ้านกระทุ่มล้ม เพราะเคยประสบปัญหาน้ำเสีย เพื่อให้เห็นถึงผลเสียที่เกิดจากการทิ้งเศษอาหาร เศษขยะลงในแหล่งน้ำซึ่งทำให้เกิดน้ำเสียมียี่ด่า ส่งกลิ่นเหม็นทำให้ไม่มีนักท่องเที่ยว 2. โครงการจัดซื้อสารอีเอ็ม และวิธีการใช้กับผู้ประกอบการร้านค้าและกลุ่มอื่นๆ ในการฟื้นฟูสภาพน้ำให้กลับคืนมาอยู่ในสภาพที่ดีขึ้นและแต่งตั้งกรรมการติดตามประเมินผลโครงการทุกโครงการ

ปัญหาอุปสรรคของชุมชนในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่ามีปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาดังนี้คือ

1. การขาดแผนยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน งบประมาณไม่เพียงพอ ประเด็นปัญหาในด้านโครงสร้างพื้นฐานของด้านต่างๆ ในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทำให้ไม่สามารถพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวได้ทั้งปี และตลอดเวลาการประชาสัมพันธ์ในกลุ่มยังไม่ทั่วถึงรวมถึงโครงสร้างของการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ต้องมีจุดบริการต่างๆ ห้องน้ำห้องสุขา ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของฝากก็ยังไม่มีความพร้อมอย่างจริงจัง ปัญหาที่สำคัญคือ การส่งต่อแผนงาน และการสนับสนุนจากภาคราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และที่สำคัญงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลเองก็มีน้อยต้องจัดสรรไปพัฒนาด้านอื่นๆ อีกด้วย

2. การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ดังนี้

2.1. การร่วมวางแผนในการจัดทำแผนชุมชนเพื่อเสนอโครงการบรรจุในแผนพัฒนาของท้องถิ่น ไม่เสนอโครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาหาดบึงเกลือ เพราะจะไปเสนอด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านอื่นที่อยู่ใกล้ตัวมากที่สุดก่อน

2.2. การร่วมตัดสินใจ เนื่องจากการที่มีหลายกลุ่มการจัดกิจกรรมต่างๆ อบต. ได้ประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าว ผ่านผู้นำชุมชน ผ่านสมาชิก อบต. เป็นต้น เพื่อให้คนในชุมชนเข้าร่วมประชุมสภา ส่วนกระบวนการตรวจสอบการดำเนินงานมีน้อย

2.3. การร่วมดำเนินการ ประเด็นการร่วมดำเนินงานนั้นปัญหามีไม่มากนัก เพราะตำบลบึงเกลือมีพื้นฐานของชุมชนที่เก่าแก่แน่นแฟ้นรักใคร่สามัคคี จะพบปัญหาอยู่บ้างคือแบ่งหน้าที่ให้แต่ละกลุ่มไม่ชัดเจนเท่านั้น

2.4. การร่วมรับผลประโยชน์เป็นประเด็นสำคัญ เพราะประชาชนมองการจัดการท่องเที่ยวต้องเห็นผลทันที และได้ผลตอบแทนสูงสุดการมองระยะยาวของประโยชน์ที่จะเกิดกับชุมชน และส่วนหนึ่งกิจกรรมที่จัดได้ประโยชน์เพียงบางกลุ่มจึงส่งผลต่อความร่วมมือของประชาชนกลุ่มอื่นๆ ทำให้ความร่วมมือโดยรวมลดน้อยลง

สรุปและข้อเสนอแนะ

แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของหาดบึงเกลือ อำเภอเสถภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

1. การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านการพัฒนาและการเรียนรู้การจัดการการท่องเที่ยวหาดบึงเกลือของชุมชน การจัดการองค์กรของชุมชนทั้ง 4 ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านโครงสร้าง ด้านผู้นำ ด้านประชาชนและด้านการประเมินผล ควรมีการพัฒนาการจัดการองค์กรการวางแผน การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงานและการประเมินผล เพื่อเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงองค์กรให้เกิดการติดต่อประสานงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อเสริมศักยภาพขององค์กร

2. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว กลุ่มเป้าหมาย ด้านสถานที่ที่พักและหมู่บ้าน ควรมีการปรับปรุงในด้านถนนหนทางความสะดวกสบายในการเข้าถึงหาดมีป้ายบอกทางตั้งแต่ถนนสายหลักปรับปรุงสถานที่ภายในหมู่บ้าน ความสะดวกเรียบร้อยของบริเวณหาด ห้องน้ำ ห้องสุขาควรมีให้เพียงพอและที่สำคัญบริเวณหาดบึงเกลือต้องมีความสวยงามสะอาดมีป้ายบอกทิศทางของบริเวณตลอดจนมีสิ่งสาธารณูปโภค และร้านจำหน่ายของที่ระลึกอย่างเพียงพอและหลากหลาย

3. การระดมทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวประสานงานกับกระทรวง ทบวง กรมต่างๆที่เกี่ยวข้องช่วยในการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน สมาชิกกลุ่มต่างๆ โรงเรียนหรือส่วนราชการอื่นๆ ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ฉะนั้นกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในตำบลบึงเกลือ ควรเน้นให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนในกิจกรรม โครงการต่างๆ ควรเน้นถึงความสำคัญของการที่ชุมชน และส่วนราชการเข้ามามีส่วนร่วมวางแผนเพื่อการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการ โดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ชุมชนและผู้ประกอบการรู้กระบวนการอย่างง่ายในการรักษาสภาพแวดล้อม ให้ทุกคนได้ร่วมคิด ระดมสมองให้สอดคล้องกับบริบทชุมชน และทิศทางการพัฒนาตามแผนที่เกิดจากศักยภาพในชุมชน

4. การปลูกจิตสำนึกแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่และผู้ประกอบการร้านอาหารในตำบลบึงเกลือ ทั้งนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม และลดพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อแหล่งน้ำนี้มากขึ้น โดยให้มีการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่รู้จักการรักษาสภาพแวดล้อมและให้มีความหวงแหน

ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้ชุมชนรู้กระบวนการอย่างง่ายในการรักษาลิ่งแวดล้อม อย่างน้อย 1 เดือนต่อครั้ง เพื่อเก็บข้อมูลทางด้านนิเวศวิทยา โดยการชักชวนให้เด็กและเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล และสร้างจิตสำนึกจัดทำคู่มือในการเรียนรู้ระบบนิเวศพร้อมกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมของ สถานที่ท่องเที่ยวของหาดบึงเกลือที่พักและหมู่บ้าน ความปลอดภัยรวมไปถึงการต้อนรับและการบริการ เพื่อพัฒนาให้พื้นที่ชุมชนตำบลบึงเกลือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2550) รายงานการประชุมเพื่อจัดทำแผนการตลาด

ท่องเที่ยวระดับภูมิภาค ปี 2551 (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ขอนแก่น.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. 2550. มาตรฐานส่งเสริมการท่องเที่ยว.

กระทรวงมหาดไทย.

กิตติชัย เจริญชัย. 2548. แนวทางการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาด และศักยภาพการ

ท่องเที่ยว เพื่อลุ่มพัฒนารวมชนบท (โฮมสเตย์) บ้านชะยอม ตำบลโพธิ์กลาง

อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี. [การศึกษาอิสระ]. ขอนแก่น: บัณฑิต

วิทยาลัย

พรพรรณ ทิพย์สิงห์ และคนอื่นๆ. 2548. มรดกภูมิปัญญาสมุนไพรไทยอีสานกับการ

พัฒนา การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ กรณีศึกษา: บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม [งานวิจัย]. มหาสารคาม. มหาวิทยาลัย

มหาสารคาม.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2545. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

มนัส สุวรรณ. 2545. แนวทางการใช้ประโยชน์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของหน่วยงานที่

เกี่ยวข้อง เอกสารการสอนชุดวิชาทรัพยากรการท่องเที่ยวของของไทย สาขาวิชา

วิทยาการจัดการ. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

วรรณพร วนิชชานุกร. 2540. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : Ecotourism. กรุงเทพฯ : การ

ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2540. รายงานขั้นสุดท้าย การ
ดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ. กรุงเทพฯ:
กองบริการที่ปรึกษาศูนย์บริการวิชาการสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
แห่งประเทศไทย.

สันติชัย เอื้องประสิทธิ์. 2549. การบริหารท่องเที่ยวเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพฯ: สามเจริญ
พาณิชย์.

สยามล ชัยรัตนอุดมกุล. 2544. ความรู้เข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาว
ไทย. กรณีศึกษา จังหวัดเชียงใหม่. [การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว]. เชียงใหม่:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.